

A Nemzeti Színház Budapesten

A lapok megírták, hogy Polinszky Károly művelődésügyi miniszterhelyettes sajtótájékoztatóján bejelentette: az új Nemzeti Színház építését 1967 első felében kezdik el és 1970-re fejezik be. A múlt héten hirdették meg a tervpályázatot, augusztusi határidővel, a színház elhelyezésére; és ezután írják ki az új színház épületére a nemzetközi pályázatot. A régi színház bontása a földalatti építkezésnek ütemétől függ, de felkészültek rá, hogy a társulatnak már 1965 elején költözködni kell.

A budai Várszínház az 1930-as években

A Nemzeti Színház gondolata régi keletű, Egyidős azzal a XVIII. századvegi felbuzdulással, mely a színjátszás nemzeti jelentőségét felismerte.

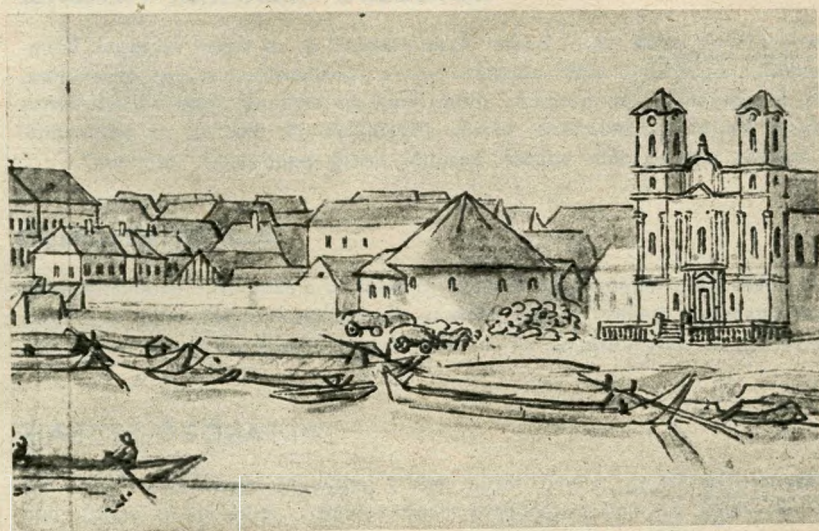
Kelemen László és lelkes társulata Kempelen Farkas budai Várszínházában 1790-ben tartja meg az első magyar nyelvű előadást. A vármegye pártfogását kérve írja: »... képtelen dolog, hogy a magyar az ő saját hazájában, tulajdon pénzével nem vehet részt az efféle gyönyörködésben, ha csak németül nem tud«. A magyar játékszín gondolatát is Kelemenék vetik fel. A közönség nagy része azonban idegen ajkú, a társaság 1796-ban megbukik.

1792-ben Kolozsvárott alakul társulat Wesselényi Miklós pártfogásával, és 1807-ben a pesti rondellában mutatkozik be a közönségnek. E rondellát, mely a mai Duna Szállóval szemben levő telken állt, a német társulattal közösen használták, míg a nagy pesti német színház felépült. Wesselényi halála után Vida László lett az új igazgató, és társulatának a váci országúton levő (ma Tanács körút) földszintes Hacker-ház dísztermét hozatta rendbe, a Háromdob (ma Dob) utca sarkán. Itt tűnik fel Déryné és Katona József is, színésznéven: Békessi.

A német színház megnyitása után a magyar színjátszók társasága egymaga vette birtokába a rozoga rondellát, de azt 1813-ban a feje fölül eladták, és csakhamar le is bontották.

1806-ban bízták meg Hild Jánost a Duna-parton (az akkori Sétaterén), a későbbi Vigadó és Haas-palota helyén építendő német színház és vigadó tervének elkészítésével. Az épületet mégsem az ő későbarokk

Egykorú rajz a Duna-parti rondelláról, az 1800-as évekből

A pesti Német Színház homlokzata a valamikori Színház tér (ma Vörösmarty tér) felől, egy 1848. évi litográfián

terve szellemében, hanem a századfordulón beköszöntő klasszicizmusban készítette el Pollack Mihály 1808–12-ben. Épületének nagyobb volt a vonzereje, mint az öreg rondellának, melyet Déryné is csak »a dunaparti szárazmalom«-ként emleget.

Kultsár István táblabíró, ez időben a magyar színjátszó társulatnak a vármegye megbízásából igazgatója, hősies erőfeszítéseket tesz a végleges színház építésére. »Hazafias javallás a Magyar Nemzeti Teátrum építéséről«, »Buzdítás a Nemzeti Teátrum felépítésére« című propaganda-irataival szerzett is 40 000 forint felajánlást, és megvétette a Hatvani (Kossuth Lajos) utca és Szép utca sarkán levő két telket, amelyekre később az 1945-ben elpusztult »Nemzeti Casino« épült, s 1816-ban két tervet is készíttetett. De még a telek adójára sem jutott fedezet, ezért a megye el is adta azt a vevőül jelentkező Cziráky Antalnak.

Széchenyi röpirata, a »Magyar Játékszínről« (1832) szenvedélyes hangon, de józan számvetéssel javasolja a színházhoz szükséges pártfogó egyesület szervezését. 400 darab 500 forintos részvényt akar kibocsátani, mert nem bízik a nemesi jegyzések behajthatóságában. Célravezetőbb a megye alispánjának, Földvári Gábornak a tevékenysége, aki ráveszi Grassalkovich Antal herceget, hogy a Hatvani Kapun kívüli majorjának mintegy 1000 öles részét ajándékozza a Magyar Játékszín javára. Grassalkovich e telekajándéka nem volt egészen önzetlen, mert cserébe megakadályozták külföldi hitelezőit abban, hogy magyar nemesi birtokait végrehajtsák.

A Magyar Tudós Társaság ezután pályázatot hirdet állandó színház megteremtésére, melyet Fáy András nyer el. A megvalósítás összegét 376 000 forintra teszi, és ezt önkéntes adakozás útján javasolja összeszedni. 1801-től 1837-ig Pest vármegye 157 000 forintot gyűjtött »theatralis cassa«-jába.

Ez időben Fáy András és Döbrentei Gábor pártfogásával küzd a Budai Színjátszó Társulat a Várszínházban. Az 1829. évi színlapon megjelenik Laborfalvi Róza neve, és a harmincas években magyar szerzőket is kezdenek játszani: Katona Bánk bánját (a fővárosban 1835-ben először), Vörösmarty, Kisfaludy, Szigligeti darabjait.

A budai Várszínház azonban sokszor üresen kong, míg a pesti német színház telt nézőtér előtt játszik. A megye a Hatvani Kapunál kapott telken sűrgeti az építést, Széchenyi pedig a Duna-parton, az Akadémia mai helyét ajánlja, míg a másikat kültelki »szemétdombnak« nevezi. Van is ebben igazság. A Hatvani Kapun túl már megszűnik a város, a közbiz-